

اهمیت و ضرورت موضوع

یکی از مؤلفه های اساسی برنامه ریزی های اقتصادی اجتماعی در هر کشور شناخت دقیق جمعیت و برآورد آن برای سال های آینده است (۱). آگاهی کافی در مورد شاخص ها و تحولات جمعیتی و نیز ساختار سنی و جنسی جمعیت کشور تا حدودی وضعیت آتی جامعه را مشخص می کند. ساختار جمعیتی هر کشور در هر بازه ای از زمان یکی از تعیین کننده های اساسی نیازهای آن کشور می باشد. از این رو در اختیار داشتن تصویر کاملی از وضعیت شاخص های جمعیتی به منظور برنامه ریزی در حوزه های مختلف مخصوصاً سلامت ضروری به نظر می رسد (۲).

شاخص های جمعیتی

با توجه به اهمیت دسترسی به شاخص های جمعیتی در برنامه ریزی و تدوین سیاست های کلان کشوری و با عنایت به تفاوت های موجود بین استان های مختلف، تدوین گزارشی جامع در این زمینه حائز اهمیت می باشد. به علاوه این نتایج در کنار بررسی وضعیت موجود برای برآورد جمعیت در افق های دور یا نزدیک بسیار کمک کننده خواهد بود. یکی از ملزومات اساسی به منظور پیش بینی نیازهای آینده هر جامعه، در اختیار داشتن تصویر روشنی از آینده شاخص های جمعیتی است. به منظور برآورد شاخص های جمعیتی در سال های گذشته از نتایج سه دوره اخیر سرشماری انجام شده در کشور استفاده شد؛ و شاخص هایی از قبیل میزان باروری کلی (تعداد فرزندان که یک زن در دور باروری خود به دنیا می آورد)، میزان طلاق (تعداد موارد طلاق به ازای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت در یک سال مشخص)، بعد خانوار (متوسط تعداد اعضای خانوار و از تقسیم جمعیت بر تعداد خانوارها حاصل می گردد). استفاده شد (۳).

اهم نتایج به دست آمده

- در بین استان های مختلف بیشترین سهم جمعیت زیر ۱۵ سال مربوط به استان سیستان و بلوچستان و بیشترین سهم جمعیت سالمند مربوط به استان های گیلان، مرکزی، خراسان جنوبی و آذربایجان شرقی بوده است.
- نرخ رشد جمعیت بیانگر روند افزایشی و یا کاهش جمعیت است. بر اساس برآوردهای انجام شده این شاخص در کل کشور از سال ۱۳۸۱ روندی کاهش در پیش گرفته و از ۱/۶ در ابتدای دوره به ۱/۲ در سال ۱۳۹۳ تنزل یافته است.
- کاهش رشد جمعیت در مناطق روستایی رشد شدیدتری داشته است. به نحوی که به جز استان های بوشهر، کرمان، گلستان، هرمزگان، خراسان شمالی، مازندران و سیستان و بلوچستان سایر استان ها در نواحی روستایی رشد منفی جمعیت را تجربه می کنند.
- در استان تهران و مازندران یکی از عوامل کاهش شدید رشد جمعیت در سال های اخیر به دلیل جدا شدن البرز و گلستان از این استان ها بوده است.
- میزان باروری کلی در کل کشور، ۱/۶ برآورد شده است که مقدار آن از ۰۴/۱ در گیلان تا ۲۴/۳ در سیستان و بلوچستان متغیر بوده است.
- شاخص باروری پس از افزایش مختصری در اوایل رویداد انقلاب اسلامی از حدود سال ۱۳۶۵ سیری کاهش با شیبی قابل توجه در پیش می گیرد. طوری که در اواسط دهه ۱۳۸۰ به زیر سطح جانشینی تنزل می کند.
- در استان های گیلان، مازندران و البرز میزان باروری زیر ۵/۱ بوده است و برآوردها تا سال ۱۳۹۳ نشان می دهند که تعداد این استان ها بیش از دو برابر شده است. در این بین بالاترین سطح میزان باروری مربوط به استان سیستان و بلوچستان بوده است.
- میزان ازدواج در کل کشور روندی افزایشی داشته است به نحوی که از حدود ۱۱ در هزار به حدود ۱۲ رسیده است.
- بالاترین میزان ازدواج در سال ۱۳۹۳ مربوط به استان های زنجان و اردبیل و پایین ترین میزان مربوط به مجموع استان های تهران و البرز بوده است و در این میان مازندران روندی کاهش داشته است.

نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج حاصل در سال ۱۳۹۰ تنها ۲۳ درصد از جمعیت ایران را جمعیت زیر ۱۴ سال و حدود شش درصد از جمعیت را سالمندان بالای ۶۵ سال تشکیل داده‌اند. در بین استان‌های مختلف بیشترین سهم جمعیت زیر ۱۵ سال مربوط به استان سیستان و بلوچستان و بیشترین سهم جمعیت سالمند مربوط به استان‌های گیلان، مرکزی، خراسان جنوبی و آذربایجان شرقی بوده است.

در سال ۱۳۹۳ میزان باروری کلی در کل کشور، ۱/۶ برآورد شده است که مقدار آن از ۱/۰۴ در گیلان تا ۳/۲۴ در سیستان و بلوچستان در تغییر بوده است. در همین سال میزان ازدواج در کل کشور حدود ۱۲ در هزار بوده است.

کمترین و بیشترین میزان ازدواج به ترتیب در استان‌های تهران و اردبیل برآورد شده است. میزان طلاق در کشور نیز ۲/۲۶ در هزار بوده که این شاخص در استان سیستان و بلوچستان کمترین و در استان‌های تهران و البرز بیشترین بوده است. بر اساس پیش‌بینی‌های انجام‌شده تحت سناریوی باروری بالا، جمعیت ایران در سال ۱۴۰۴ شمسی به مرز ۸۷ میلیون خواهد رسید. حدود ۷۰ درصد در سن فعالیت و تقریباً هشت درصد جمعیت سالمند (۶۵ سال و بیشتر) خواهند بود. همچنین میانه سنی جمعیت ۳۵ سال خواهد بود.

مراجع

۱. اردشیر خ، محمد م، یداله م، منوچهر ک، عزیزاله ع. ارزیابی دقت سنی و جنسی داده‌های جمعیتی ذیح حیاتی و سرشماری ایران. دانش و تندرستی. ۵:۹۱.
۲. سیماع، سیدمحسن ح. مقایسه نظام مدیریت اطلاعات جمعیتی مرتبط با سلامت ایران با استاندارد سازمان ملل.
3. May JF. World population policies: Their origin, evolution, and impact: Springer Science & Business Media; 2012.

• بیشترین میزان طلاق مربوط به استان مازندران و پس از آن مجموع استان‌های تهران و البرز و کمترین آن مربوط به استان سیستان و بلوچستان بوده است.

• میزان شاخص بعد خانوار در طول سال‌های مطالعه سیری نزولی در پیش گرفته است، در بین استان‌های مختلف نیز کوچک‌ترین خانواده‌ها مربوط به استان گیلان و پس از آن مازندران، مرکزی و تهران بوده است. از طرفی بزرگ‌ترین خانواده‌ها نیز متعلق به استانهای بوشهر، سیستان و بلوچستان و کهگیلویه و بویراحمد بوده است.

• در مناطق روستایی نیز کوچک‌ترین خانواده‌ها مربوط به استان گیلان و پس از آن مرکزی و قزوین بوده است. از طرفی بزرگ‌ترین خانواده‌ها نیز متعلق به استان‌های سیستان و بلوچستان، بوشهر و خوزستان بوده است که البته با متوسط بعد خانوار کل کشور تفاوت چندانی ندارند.

